Таркамёла wepfiaл mi Таркамцовъ семь деревня Урбула гумлі дуцав, Моря пескомъ пусть возымутся,

Вубналі wepбал талкан Внутри семь князь

Уцівівну ділара. Заставили взять такъ-какъ моего и.

Ца чархла йжвал йжва, Одно тёла три шуба, Йжвалла вухаріла, Всё три бухарцовь,

Кардаліші акілі, На гвоздъ повъсившись,

Імслііні дугулі. Тлёю съёдаясь.

Аһwaj, Капі, ђан Капі! Увы, Капи, душа Капи! Аһwaj, һула рузірівк! Увы, твоя сестра да умреты!

Ца віқла шwалла qaца, Одна головы пять шапка, Шwалла кармук муqалла, Всь пять калмыцкій барашка,

Ожблес бајсулі удул. Гостямъ енимансь портящій.

Аһwaj, Капі, ђан Капі! Увы, Капи, душа Капи!

Аһwaj, була рудірівқ! Увы, твоя сестра да умреть! Нудві булві бівалла, Брови глаза хивара, Пар'уді малаївла,
Взглядъ ангела,
Дзепла сірат чаргасла,
Лица обливъ червеса,
Куцкурба ісваніла.
Статность молодца.
Каніжа діла Капі?
Гдв мой Капи?
Анжај, була рузірівц!
Увы, твоя сестра да умреть!

Русскій переводъ.

Онъ объежаеть сераго воня на морской пене; онъ, какъ ягненокъ, резвится на спине сераго воня.... Где мой Кани! — Пусть все семь селеній таркамскихъ засынятся морскимъ нескомъ; въ нихъ живутъ семь внявей, предавшихъ моего Капи. У него три шубы, все три бухарскія; висять на гвозде и тля поедаеть ихъ. Ахъ, Капи, душа моя Кани! Ахъ, да умретъ сестра твоя! У него цять шапокъ, все пять изъ ка мыцкаго барашка; онъ изнашиваеть ихъ, кланяясь гостямъ. Ахъ, Капи, душа моя Капи! Ахъ, да умретъ сестра твоя! Брови-глаза у него хунзакскіе, взглядъ ангельскій, обликъ лица черкесскій, статность молодецкая. Гдё мой Капи! Ахъ, да умретъ сестра твоя!

Эта п'всня выражаеть с'втованіе сестры объ умершемъ братв. Обстоятельства смерти Капи мив не изв'встны; выдали его кому-то таркамскіе княвья. Подобныя намогильныя п'всни весьма распространены между горцами и соотв'втствують русскимъ причитаніямъ. Умершій, каковъ бы онъ при жизни ни быль, изображается неизм'внно обладавшимъ вс'вии дарами счастія,—дабы обнаружить всю жестокость смерти.—Первые четыре стиха предлагаемой п'всни ваключають въ себ'в похвалу

верховой вздв повойнива; конь обътзжается на морской пънъ, поэтическое изображение легеости коня и искусства всаднива. Далве провлятія на тарванских внязей, виновнивовъ его смерти. Потомъ, похвала его богатству: три шубы! Слвдуетъ выхваленіе его гостепріниства: пять шаповъ, — онг износилг ихг, кланяясь гостямъ. Въ завлюченіи изображаются его врасоты, согласно горскимъ понятіямъ. Вся песня дышеть неподдёльною сворбію.

Урћула род. пад. отъ урћу; обыкновенная форма есть урһwä.— ћан јвм. ћанја. — Руркані прич. наст. глагола продолж. руркес, буд. руркес, 3-е л. рурке; одиночи. знач. іркес (д. в), двепр. іркwеллі (§ 158).—Ум Кені прич. наст. отъ глагола умбес (д. в), буд. умбес, 3-е л. умбер. — Каніwā (§ 188).—Вубналі вм. вубнав (§ 171).—Уціків 3-е л. прош. соверді. времени отъ глагола удікіс, залогъ понудительный оть уціс (§ 164).—Æ кілі двепр. прошедш. оть æкіс-повысить; продолж. ајкіс, буд. ајкус, 3-е лицо ајку.--Рудіріви, можно бы сказать руді діви, повелительно-желательное отъ глагола івкіс (д, в). — Удул прич. вёрояти. отъ глагола продолж. удіс-портить; буд. удус, 3-е л. уду (удар); одиночное вірдіс-испортиться, 2-е спр.-- Півалла род. отъ жівар-жунзанды; такъ называють ихъ хюркилинды. -- Куцкурба составлено изъ двухъ словъ: куц и курба, оба имъють одинавое значеніе: видь, форма, сложеніе, стань.

VI.

Агукё мурніла тал,
Не будучи хотя золота столоъ,
Чікзуврі діймел Аллан,
Высовія небеса поддерживающій Богь,
Дійева йуві нуша
Поллержи тобою мы

Пар wајдішла шајвірад.
Всякое дурного изъ стороны.
Агуке арцла рахађ,
Не будучи хотя серебра цёнь,
Ваз варћі дійул Аллаћ,
Мёсацъ солице ведущій Богъ,
Дуйава йуні нуша
Приведи тобою мы
Пірдамс ћалжаналіві.
Парадизъ въ рай.

Русскій переводъ.

Боже, держащій высокія небеса безъ золотого столба, держи Ты насъ вдали отъ всякаго зла! Боже, водящій м'ёсяцъ и солице безъ серебряной ц'ёпи, введи Ты насъ въ рай!

Агуйе, агу и йе (§ 191). — Чій—высоко, вм. ай, употребляется исключительно въ пъсняхъ. — Дій жел прич. върояти. отъ глагола продолж. ійже (д, в), буд. ійжес, 3-е лицо ійже (§ 158); одиночи. жейже (д, в), 2-е спр. — Дій жва повел. отъ ійже. — Шајвірад форма мъсти. пад. отъ шалі — бокъ, сторона. — Дій ул прич. вър. отъ глаг. продолж. ійіс, буд. ійас, 3-е л. ійа; одиночи. йіс и уйіс (§ 154). — Дуй ава пов. отъ уйіс. — Пір да ж с — парадивъ, рай, слово персидское.

VII.

Віклішірті чурмаан На голов'я находящіяся носами Чулліла ші чардісул, Дербента селеніе обнивающая, Чурмаувіл андалі, Подъ косами находящійся лбомъ, Паррукі шаладісул,
Города освіщающая,
Андалішірті нудва,
На жбу находящіяся бровями,
Іралімті Башісвісул,
Мудрецы влюбленными ділающая,
Нудваурті булваан
Подъ бровями находящієся глазами
фарілті баејранвісул.
Юноши дивиться заставляющая.

Русскій переводъ.

Косы головы твоей обвивають Дербенть; подъ восами лобъ освёщаеть города; на лбу брови возбуждають любовь въ мудрецахъ; нодъ бровями глаза удивляють юношей.

Шірті прич. множ. отъ шімра (§ 75).—Чурмаан твор. пад. множ. числа отъ чурмі, единств. чурі; слово это употребляется въ пізсняхъ, обывновенно же говорится чуті, множ. чутмі.—Чулліла родит. отъ чуллі: тавъ называють хюрвилинцы Дербенть.—Чарді q ул прич. вірояти. отъ чаріqіс —окружать, одиночи. чаружеціс (§§ 141 и 142).—Шаһрумі множ. отъ шаһар—городъ.—Увіл прич. отъ умра
(§ 75).—Шаладі q ул прич. отъ шаладіс, одиночи. шаламееціс (§§ 141 и 142); шала, твор. шалалі—світь.—Нудва
твор. множ. отъ нудві, единств. нід.—Урті множ. число отъ
увіл.—Й ее јран ві q ул прич. вірояти. отъ бее јраніціс, один.
бее јрануеціс (§§ 141 и 142).

VIII_

Ца варбі дуражкуя Одинь день вытахаль Адала душван бажшіс, Отца врагь убить, hei лачін Ніка Вулат. Эй соколь Ника Булать. Ашлай даргів жусані,

Степь нашель на мёсто,

Шімбамкун, Буравæдів, Слъзъ. сприняся.

Лачін Ніца Вулатлі. Соколъ Ника Вулатомъ.

Саламђалајкум, ілі, Миръ съ тобою, сказавъ,

Па zwaвза дура ібів, Одинъ мужчина вић попалъ,

hiшқу Курајһіллё? Cic Для чего сюда пъщимъ сдълался?

hej лачін Ніқа Вулат! Эй соволь Ника Булать!

Ну Ніка Вулат сајіл Я Ника Булать сущій Пуні сі ваhалё? Тобою чёмъ узналь-ли?

Ñy Ніка Вулат сајіл, Ты Ника Булать сущій, Нуні сіс абваніша? Мною какъ не узналъ-бы?

Адала душван еслі, Отпа врагъ если есмь. Авала ігнавеслі. Матери любовникъ если есмь.

Адала душван едлі, врагъ если еси, Отца Авала ігнаведлі. Матери любовникъ если еси, Дадаба цаца hунар. Сдёлаемъ по одному подвигъ. Кумілелла iwhiв дарсур. Обонии выстрёлилось другъ въ друга.

Душва тупанг абагів, Врага ружье не попало, Лачів Ніка Вулатлі Соколъ Ника Булатомъ

Уркі вæкæв, hajhikis, Сердце удариль, повалиль, Сунна адала душван. Свой отца врагь.

Мубур вуців-віқ ал'ун, Борода взяль-голова отр'язаль,

Тулві дуців-наей сал'ун, Пальцы взяль-рука отрубиль,

Падакілі хунфані, Положивь въ чувалы, Мурдаіів, warihiв Съль верхомъ, поъхаль

hej лачін Ніқа Вулат! Эй соволь Ника Вулать! Ассаламу Һалајкум, Миръ съ тобою,

Ну wæqiв діла ава, Я сдёланный мон мать, Самҳатлічу лімqwæлла, Съ подаркомъ пріёзжаю,

ĥap'a hілді хунђазі. Взгляни эти въ чувалы.

Аваан бар'ів хунђані; Матерью взглянулось въ чувалы; Муђур вуців, віқ вақів. Борода взяла, голова пришла.

Ја Аллаћ, ћу ал'унё, О Боже, ты отръзавшаго,

Пулаоан вікра ал'ав! Твоя подобно голова и да отрёжется!

Чум чумра вуђар дуѓі, Сволько свољко и холодная ночь,

Дарх ћадатур віқ лірну! Вмісті положенная голова были віды! Тулві дуців, наск ваків. Пальцы взяла, рука вышла.

Ја Аллаћ, ћу сал'уне, О Боже, ты отрубившаго,

ћулаоан нее кра сал'ав. Твоя подобно рука и да отрубится.

Чум чумра вуђар дуѓі, Сколько сколько и холодная ночь, Кwæв садуців ней лівну! Шея обнавшая рука была вёдь! біеј, гашур, ескі душван! О невёрная, старый врагь! біт абін, бурі душван. Онь не есть, ты еси врагь.

Суннавара Бадушів, Своя мать и убиль.

Ава Бадушівбілі, Мать въ то время вакъ убиль,

Рудва hyjā дзекзевгwа, Сестрами врикъ ударили, Кумеллалдіра haвушів Ихъ обънхъ и убидъ Лачін Ніқа Вулатлі
Соколь Нива Булатонь

Wæqілі шанта хwала,
Сдёлавшись поселянами великь,

Батур кwаладішлізі
Сёль на старшинство

hej лачін Ніқа Вулат.
Эй соколь Ника Булать.

Русскій переводъ.

Нівогда отправился въ путь затівнь, чтобы убить врага отца своего, соколъ Ника-Булатъ. Нашелъ ивсто въ степи, слевь съ лошади и спешился соколь Ника-Булать. Подошель мужчина и свазаль ему: здравствуй, — ты зачёмъ здёсь спёшился, соволь Нива-Булать? - Кавъ узналь ты, что я Нива-Булать?--Какъ не узнать мев, что ты Ника-Булать, воли я врагь твоего отца и любовникъ твоей матери. -- Коли ты врагь моего отца и любовникъ моей матери, то оба сотворимъ честную расправу. - Оба выстрёдили другъ въ друга; ружье врага не попало въ цель; соволь Ника-Булать попаль въ сердце и повалиль врага отца своего. Взяль за бороду и срубиль голову, взяль за пальцы и отрубиль руку. Положивъ въ сумы, сёлъ верхомъ и поёхалъ соволъ Нива-Булать. Здравствуй, родимая моя матушка, съ гостинцемъ я прібхаль, загляни-ка въ эти сумы. -- Мать заглянула въ сумы; взяла за бороду, вышла голова. "О Боже, да отръжется также голова у того, кто отръзалъ тебя: сволько и сколько жолодныхъ ночей лежала голова эта подлів моей!" Взяла за пальцы, вышла рува. "О Воже, да отрубится также рува у того, вто отрубиль тебя: свольно и скольно холодемиль ночей рука эта лежала, обиявь мою шею!"-,О, невърная, давній врагъ! не онъ, а ты врагъ!" и убилъ мать свою. Какъ убилъ

онъ мать свою, завопили сестры, и ихъ обвихъ убилъ соволъ Ника-Булатъ. Возвеличили его за то жители, и сдълался старшиною соколъ Ника-Булатъ.

Дуражкун 3-е л. прошеди. соверш. отъ глаг. одиночнаго дуражкіс, дурад(в)укіс, 3-е спр.; продолж. дуралкіс, дурад(в)улкіс, буд. дуралкас, 3-е л. дуралкан. — Дартів 3-е л. прошедш. соверш. отъ wapřic (д. в). — й уравее q і в Ніқа Вулатлі букв. пеше сделалось Ника-Булатомъ, т. е. онъ спешелся; буражесіс значить спъшить другого.-- Дура і бів-вив попаль, т. е. появился, отъ глаг. дурајбіс, дурад(в)ініс. — А н в в н і ш а вопрос. отриц. форма вависимаго отъ условія, выражаемаго далёе посредствомъ еслі. -- Да q аhā повел. отъ wæqic.—hунар персидское слово, имфющее тоже значеніе, что honneur; да q а fi ā h у н а р-равочтемся по чести: вызовъ на поединовъ. – Дарсур – другъ въ друга, оть wape (д, в). - Абагів оть агіс (2-е свр.); продолж. iric, буд. iryc, 3-е л. iryp.— hajhikiв зал. понуд. егь hajhic, haд(в)ініс, продолж. hephic, буд. hephyc, 3-е л. hep-Бур. — Ал'ун 3-е л. прош. соверш. отъ ал'їс, 3-е спр., продолж. ул'іс, буд. ул'ас, 3-е л. ул'а. — Хунђані форма м'ястная отъ хуяћ, множ. хунфі.— Бадакілі двепр. отъ бакіс, hад(в)аціс, продолж. hajqіс, hад(в)іціс, буд. hajqye, 3-е л. hajцу.—Тулві множ. оть тул.—Мурдайів 3-е л. прошед. сов. отъ мурдај'іс-състь верхомъ, женск. мурдадііс; пред. мурдеріс, женсв. мурдадір'іс. — Ну wæqів діла ава--я сдёланный моя мать, т. е. родившая меня мать, родная мать, wæqів вм. wæqівіл.—Лі w q w æ лла наст. отъ лімфес (§ 157). Ал'унё род. пад. прич. прошедии. ал'уніл отъ ал'іс. — Ал'ав 3-е л. буд. допуск.--Дарх Кадатур вік лірну сладовало-бы свазать: варх баватур вік лівну, но, кажь говорать туземцы, въ пъсняхъ множ. чесло часто замбилеть единственное. — Бадатур вм. бадатуріл прич. прошедш. отъ батіс.

Бад(в)атіс 1-е спр.—Садуців вм. садуцівіл отъ глаг. самціс, сад(в)уціс—обнать; продолж. сарціс, буд. сарцус, 3-е л. сарцу.—Суннавара составлено изъ сунна, ава и ра.— Пуја дескев—вопль ударили, отъ wækæc (д, в), двепр. wæкелі, прод. ікес (д, в), двепр. ікwæлі, буд. ікwæc, 3-е л. ікwæр (ікwæ).

Сборникъ хюркилинскихъ словъ.

При записываніи словъ въ предлагаемомъ сборникѣ, приняты слѣдующія правила, которыя опредѣлились самимъ разборомъ грамматическаго строенія хюркилинскаго языка.

- 1) Слова, начинающіяся съ буввы, изміняющейся по родамъ и числамъ, записаны въ мужескомъ роді, слідовательно, должны быть отыскиваемы между словами, начинающимися съ w или і, или у (§§ 36, 162). Нікоторыя слова, по самому вначенію своему, не встрічаются въ мужескомъ роді, а тольво въ женскомъ и среднемъ; въ нихъ изміняющіяся буквы суть в и д; таковыя слова записаны въ отділій в. Изміненія, происходящія внутри и въ конції словь, объяснены вездії, гдії только могуть подавать поводъ къ какимъ-либо недоумініямъ.
- 2) Роды для существительныхъ не обозначены, такъ-какъ они опредъляются самимъ значеніемъ. Встръчаются существительныя, которыя, сами находясь въ единственномъ числъ, согласуются съ множественнымъ (§ 9); таковое свойство обозначено вездъ, гдъ только встрътилось.
- 3) Образованіе падежныхъ формъ существительныхъ представляеть затрудненія только для именительнаго падежа множественнаго числа; посему форма послідняго повазана для важдаго существительнаго. Другія формы повазаны лишь въ тіхъ случанхъ, когда могутъ вознивнуть вавія-либо недоумітнія.
- 4) Существительныя отвлеченнаго вначенія, прилагательныя, нарвчія и глаголы, *импьющіе общій корень*, подведены всё вмёстё подь таковой общій корень, какъ напр. ак: акдіш—высота, акіл—высокій, аклі—высоко, акіс—сдёлаться ви-

совить, аківіс—показаться висонить; акwæqic— едёлать висовить и т. д.

5) Хюркилинскіе глаголы могуть икіть одиночное или продолжительное значеніе; въ сборникі показаны они вездів въ одиночномъ значеніи, при чемъ показаны и формы продолжительнаго значеніи. Форма дівепричастія прошедшаго обнаруживаєть, къ которому изъ трехъ спраженій относится глаголь правильный одиночнаго значенія (§ 147); таковая форма обозначена для каждаго глагола. Для глаголовъ продолжительнаго значенія показаны 1-е и 3-е лицо будущаго времени, такъ какъ образованіе этихъ формъ не педведено подъ опреділенныя правила (§ 149). Для глаголовъ неправильныхъ показаны всё формы, отступающія отъ правильнаго образца.

Въ хюрвилинскомъ языкъ встръчается множество словъ арабскихъ и тюркскихъ, которыя, впрочемъ, встръчаются и въ другихъ горскихъ языкахъ. Слова эти такъ общензвъстны, что нътъ надобности объяснять ихъ происхожденіе; введены они въ сборникъ потому, что, бывъ пересажены на хюркилинскую почву, подверглись они болье или менье значительнымъ измъненіямъ. Гораздо важиве сближеніе хюркилинскихъ словъ съ словами другихъ, болье или менье разследованныхъ уже дагестанскихъ языковъ. Таковыя сближенія представляются почти при каждомъ словъ, но полагаю, что съ успъхомъ заняться ими нельзя, пока не изследованы будутъ и остальные языки Нагориаго Дагестана.

a.—a. A.

А служить надставной для множества глаголовь, обозначая движение вверкъ (§ 162).

- А повел. отъ ic (§ 150) свазать; варблі а—сважи прамо, т. е. сважи правду.
- А твор. алі, род. ã, множ. амі—желудовъ полочнаго ягвенва или коаленва, употреблиский при деланіи сира-
- Ā приставка для обозначенія вопроса (§ 68).
- Ава твор. аваан, род. авала, множ. авні—мать; ну месцівіл ава—сділавшая меня мать, т. е. родная мать моя; угај ава—матеха; авалада—дідъ, авалава—бабушта, аваламуі—дядя, аваларузі—тетва (съ матерней стороны); авала тухум—родные со стороны матери; авадіш десців нам—она иміла во мий материнскія чувства, она была мий вийсто матери.
- Ав'а твор. ав'алі, род. ав'ала, множ. ав'ні—курица (различіє оть уріма въ томъ, что ав'а означаеть собственно курицу, а не п'втуха); ав'а вум'тулі саві—курица несеть яйца; ав'а шівітісуј саві гідгураші—курица съла на яйца; ав'алі фідні селтулі сарі—курица выводить цыплять; ав'ала ді'—куриное мясо.

Ав(д) алк wic см. алкwic.

- Авзеріс адзеріс, 2-е спр. постлать; мусі авара вуруш—постели тюфявъ на землю.— Авіріс, адіріс продолжит. стлать, будущ. авірус, 3-е л. авіру.
- Авзур авзурдіш, авзур или авзуріл, авзуллі—цёлый; авзур даў вірнун hīvіін—онъ съйль цёлый хлёбь; авзурдіш жіва саві hіш джила—цёлость этой тяжби хоровив есть, т. е. она хорошо вончилась; авзур змавза саў hіт—онъ виолей мужчина, т. е. молодець; авзуріс освободиться отъ чего-либо, ійнкілівішад авзуріс освободиться отъ работы, окончить работу; нам вігул вілі авзуріра—мий желаемое бывь, я достигь, т. е. я достигь желаемаго; hawmini авзур шжеціра hіт—я убиль его до смерти.

Ав(д) і віс см. ајзіс.

Ав(д) i q i с см. ajqic.

AB(A) i pxwie cm. epxwie.

Ав(д) і тіс см. ајтіс.

Авкіс 2-е спр. отпереть, открыть; мірh авка—отопри замокь; hīтіін авків унда—оть отвориль дверь; улдај авкілі сарі—окно раскрылось;—продолж. івкіс, буд. івкус, 3-е лицо івку—отпирать, открывать; hap варбі капу івкус нуні—каждый день отворяю я двери.

Ав(д) удк wic см. альwic.

- А w четыре—а w'a i; а w'iвіл—четвертый, а w на jc въ-четвертых; а w'a w ni по-четыре, а w'a л л цайна лі в четверомъ, а w на четыре ж ды (§§ 54—58); а w м узан и л и а w м узіл—четы реугольный (а w и м уза— уголъ), а w м узан а звар—четы реугольный дворъ; а w м уз в а qа h i m а звар с д'è лай четы реугольнымъ этотъ дворъ.
- А w а д а н а waдaндіш совершенство; а waдaн адам'ілі отличнцё, им'яющій вс'я достоинства челов'якь.
 - А w i awiдim, awiл, awiлі—кривизна, кривой, криво; him hyni awiл саві—эта дорога извилиста; awiдimлі вууј саві hiт галга—кривизна испортила это дерево; калі awisæqipa вуні—я обощель вокругь дома.
- А w k i c ав(д)укіс, 3-в спр. (взъ а и укіс § 162) на верхъ взбъжать; ну аwкунна лагwæй—я взбъжаль на верхъ; продолж. алкіс, ав(д)улкіс, буд. алкас, 3-е л. алкан; hap варйі дуврі алкас—важдый день взбъгаю я на гору; малкад, вдмалкад (§ 161).
- А w л в к инож. а w лакуні— степь; рінілі маза а w лаклішір дірар зимою бараны въ степн; а w лакла адам'ілі сајну, биньей віду— очть степной человінь, не работаеть, т. е. человінь неспособный къ работі.
- А w ц i с ав(д)уціс 2-е спр. приподнять; нунел авуціра hiт хwадал карка—я одинь приподняль этоть большой камень; уділа дурйже ажціра ну, урчі вітбіра—брата

ребенва подняль я и подариль ему лошадь (обычай дарить ребенва, взявъ его въ первый разъ на руки); кмел дурбите адуціра барчізала нуні—двухъ птенцовъ ястреба сияль я; бітіін втецівіл мај авуціс абірулла—имъ сдёланный дурной поступовъ снести и не могу.—Продолж. арціс, ав(д)урціс, буд. арцус, 3-е л. арцу (арцар), запрет. марцуд или адмарцуд—приподнимать, мамі дубві адурціс—приходи приподнимать балки; бішді унзалі абарцар іш адам'ілі—въ эту дверь не войдеть этотъ человъвъ (по росту или по толщинъ).

Аг wic буд. агус, 3-е л. агу, прич. наст. агwаріл, дѣепр. наст. агулі, отглаг. агні (§ 159) не быть. (Непонятно, почему 3-е л. будущаго имѣетъ оконч. страдательнаго). Піт агу пішқум—его вѣтъ адѣсь; піт агулі сај кулім, унза фацлі сарі—его нѣтъ дома, нотому дверь заперта, или піт агу кулім, унза фацліну; нушіла шам агwар сај піт—въ нашемъ аулѣ нѣтъ его; ну агні абнавів—мое отсутствіе было хорошо (встати); зёгулі вм. зі агулі—соль не будучи, безъ соли; арц агміс рамалагу—деньги не быть средства вѣтъ, т. е. безъ денегъ нельян жить; агмікіс—ваставить не быть, уничтожить; піт хмі агмікіс абаллі—хорошо-бы уничтожить эту собаку.

Агіс двепр. агілі, 2-е спр. попасть; діла абагів гурдаліті— я не попадь въ лисицу; һішді қwелла калі цалізі ца агілі сарі—эти два дома сошлись, упираются другь въ друга.—Продолж. ігіс (не мвн.), буд. ігус, 8-е л. ігур, запрет. мајгуд—попадать; һар гwірвукуніл карка буші сен ігура?—(послов.) почему каждый катящійся камень въ тебя попадаеть? Агікіс— заставить попасть, цалла абагікіра бівібліші—ни разу не попаль я въ цвль; ігікіс вуреівајні—пріучайся попадать въ цвль.

Ада твор. адаан или адаамі, род. адала, дат адас, множ.

- адні—отецъ; адалімія узі—брать оть одного отца; аднёладні—предви; адалада—дёдъ (съ отцовской стороны); адала узі—дядя, адала рузі—тетка; адалівті тухум—родные со стороны отца; уѓај ада—вотчимъ; адалалті—отцовское наслёдіе.
- Адам'ілі твор. адам'іј (іін, ііні), множ. адам'улі—челов'явъ (вакъ мужчина, такъ и женщина); ну адам'ілі сарра— я челов'явъ (говор. женщина); мур'ул адам'ілі—мужчина, йунул адам'ілі—женщина; адам'ілідіш (лір)—челов'явескія чувства; адам'ілідіш агу htтіла—у него н'ятъ челов'явескихъ чувствъ.
- Адг wic двепр. адгулі—родиться (говорится о месяце).
- Азвар множ. азвурті—дворъ; hir азваллізім сај—онъ стоитъ на дворъ.
- Аз зін аззіндіш лівность, аззін или аззініл лівнивый, аззіј лівниво; аззін урчі діхліс жіна вірар погов. лівнивая лошадь хороша подъ выовъ; аззіндішлі міскін іду адаміілі лівность ділаеть человіна біднымъ; аззіне (или аззе) јай айвірар у лівнтяя не бываеть чести; мурталла аззін ірулі сај інт онъ всегда лівнивъ, онъ лівнится.
 - Азір твор. азіллі—тысяча, азілліш или азіллів ца—тысяча одинь, нуша азіраша—нась тысяча, азірівіл—тысячный, азірнајс—въ 1000; азіллізі улкан ца жбнаг- wавза йіјізіw—въ трудности одинь храбрець стоить тысячи; азілла йурава бавурцар міш йалані—и тысяча отрядовь вийстятся въ этой крипости.
- A h w a j увы! Ahwa j ікміс—стовать, узі вананадан ahwa j дікулі сарі руді—но брата стонеть сестра.
 - А б отрицаніе, абваеціє наи васрабваеціє—не двлять; въ повелительномъ и въ будущемъ допусквомомъ аб замъняется посредствомъ ма (§ 114).

- Ä fi вромъ, узей діла ніціл агу—кромъ брата ближняго у меня иъть; мімугілебі абірар—онь кромъ какъ сердить не бываеть.
- Айіј чэмь; ардови вйіј муркі діція вірар—чэмь серебро, волото тяжеле; луцні ови вйіј уфиі жина саві—чэмь писать, читать лучше.
- Абінна отрицательная форма глагола сајра (§ 67); ну абінна буд wајла wah—я не есмь теб'в дурного хозяннъ, т. е. я не делаю теб'в дурного; сен абіннё, шімавіл лімгма—канъ не ты, в'адь вед'али (отв'ють на запирательство).
 - Аіс 2-е спр. послать, двепр. прош. аілі; нуні аіра узілічу вагар—я послаль въ брату инсьмо; буні аадім уркура wабалізі—ты послаль-ли арбу въ люсь? буні аівіл самгат ваців дічу—посланный тобою подаровъ дошель до меня.—Продолж. ііс (не прин. родов. буквъ), буд. іус, 3-е л. іу, запретит. мај'уд—посылать, отправлять; hap варбі вазалліші іурі бу нуні—каждый день посылаю я тебя на базаръ; бучу урчі іусну, мурдалі маці фађал—къ тебв лошадь посылаю, верхомъ прівзжай завтра.
 - Аіс ад(в)аіс, двепр. прош. аілі—достигнуть чего-вибудь вверху; ну аіра дувулла вікліші—я достигь вершини горы; хwаладішліші аів hіт—онъ достигь мъста старшины; адачу урші цуглі аілі сај—сь отца сынь ровно вырось. Аікіс; дуврі ај'укурі бу нуні—я доставлю тебя на верхъ горы. Продолж. ај'іс, адііс, авііс, буд. ај'ус, 3-е л. ај'ур, запретит. мај'уд или адмај'уд—достигать чего-лябо вверху находищагося; ну вј'улла адала мусані—я достигаю степени отца, т. е. той степени, на воторой находился мой стецъ; дірцанівті авіулі сані—находищісся на развнин идуть вверхъ, т. е. въ гору.

Ајвіс ад(в)івіс, дженр. прош. ајзуллі; 1-е спр. встать; пу ајвурра ђуманвуф—и всталь съ пътулами. — Учащ. елвіс, ад(в)ілзіс, буд. елзас, 3-е д. елзан, запрет. мелзад
или адмелзад—вставать; тумейліні елзулі сај йула
дурймес—на воги встанеть твой ребеновъ; фюмлі елзан
діла ада—своро встанеть мой отепъ; фін ізајзімад
айелзан фін—отъ этой болъзни не встанеть онъ.

А ј і нап јі междунскіе отвращенія.

Aj'ie om. šic.

Ajkæc cu. ākæc.

Ajkicom. ēkic.

Ај q i с ақ(в)іqіс, двепр. прош. ајдуллі (1-е спр.), выкормить, воспитать; нуві ајдуріл јетім дішім будајвілі сај—мною воспитанный спрота предо мною гордится; карчідала дурбімю авідурра нуві—я выкормиль птенца ястреба; каліјан авіді булі—пріучись журить нальянь; бавідіс вм. ба авідіс—зажечь огонь, дуті бамі адідур віттілі—вечеромь они зажили огни.—Продолж. елдіс, ад(в)ілдіс, буд. елдас, 3-е л. елда (елдан), звирет. мелдад нли адмелдад— воспитывать, выкармливать; карчідува елдулла ну вар дус—ястребовь выкармливаю я каждый годь; вар дуті бамі аділдулі сарі віттілі—каждый вечерь огни зажигають они.

Ajeie em. ācie.

Ајтіс ад(в)ітіс двепр. прош. ајтуј, 3-е спр., винуть свизу вверхъ; шін адітун гwандалізірад hīтіін—онъ извлекъ воду изъ земли, т. е. добыль воду вверхъ; йуні тур авітаді—ты обнажиль мечъ.—Продолж. елтіс, ад(в)ілтіс—вынимать, буд. елтас, 3-е л. елтан, запрет. мелтад или адментад; хуна аділтіс или хуналі елтіс—вынашнать марему; арцлі елтулі сај вісанімад или арц аділтулі сарі вісанірад—онъ вынимаєть деньги изъ нармана.

- Ақ wic двепр. прош. ақуј (§ 159) вырости, воспитаться; (глаголь средній, что и состанляеть его различіе отъ ајдіс, глагола страдательнаго, воспитаться другимь); ћанаба ақунті урбі духуті саві—теперь вироспіе люди (теперешнее покольніе) умны; діла кајріш ақуніл урчі саві һіш—въ моемъ домъ выроспіан, доморощенная эта лошадь.—Продолж. алқшіс, буд. алқшас, 3 л. алқшан, запрет. малқшад или адмалқшад—выростать, выкарилкваться; бурфві алқулі сарі кумавір—саранча выростать етъ на пашияхъ.
 - А к акдіш—высота, акіл—высовій, аклі—высово; сіцад іт ка акдіш тіва—вавъ велика высота этого дома? Акіл урчілі амлак ајсу—высовой лошадью раввина берется, т. е. высовая лошадь хороша на равнинѣ; була дара- фа аклі саві—уважевіе твое высово есть, т. е. тебя высово уважають; аклі барвікул урчі вмард вірар— (посл.) высово смотрящая лошадь снотывается; шантіјшім акіс вігулі саві hiтіс—ему желательно господствовать надъ жителями; акуціс поднять, снести; аквуца барка—подними вамень; була дім аквуціс абірулла—твоихъ словъ перенести (вытерпѣть) я не могу; акті урб—знатные люди; аквізур даб нам hіт урчі—вчера повазалась мив высовою эта лошадь.
- Акжс ад(в)жкжс, двепр. прош. акжлі, 2-е спр. (§ 144) вбить снезу вверхъ; салавжкж—вбей клинъ вверхъ; подпереть, тал авжкж—подопри столбомъ; туп авжкжс—отбить, отпарировать мячъ; шін акж—зачерний воду, hīтійн шій акже—онъ зачерннулъ воду.—Продолж. ајкже, ад(в)ікже; шін жіжже асіра ніш акженарі—я чтобы черпать воду купиль этоть кувлинъ.
- А k p i род. акрё, множ. акрумі—плата, акрі вада діла урчіла —ваплати мн'є цівну лошади; средство, акрі вацілі блеж відус—средство если придеть богомолье сділаю,

- т. е. если буду нить средства, то пойду на богомолье.
- Акуша род. Акушёла, дат. Акушес Акуша; лівіла Акушаан діман нясців—вся Акуша сдёлала совёть; Акуша ідмянна ну— в ходиль въ Акушу; Акушам уані сај hit—онъ живеть въ Акушё, акушёла міз или акушан міз—акушинскій явыкъ; акушёла тавун—акушинское общество; акушан сајра ну— в акушинецъ, акушанті —акушинцы; акушан байлал ірар—акушинецъ лёнивъ, тяжелъ на подъемъ.
 - Ал приставка для обсиначенія вопроса (§ 68).
- Ала w вокругь; ні ала вуців буравалі—селеніе окружено войскомъ; ні ала вару лів—вокругь селенія есть стьиа; ала waxic—помочь, бу ала waxazлі, нуні відус—если ты поможень, то я сдёлаю; нуна цаліс ца ала дікуба—мы другь другу помогаемъ.
- Аліпуні род. алікунёла— азбука, урус аліпуна уфулла ну или урус аліпуні дуфулла нуні—я учусь руссвой азбува.
- Ал'іс двепр. прошедні. ал'уј, 3-е спр., отрвзать сверху; hīтіла віц ал'ун—ему срвзали голову; вуні дуред ал'унна—я вырізаль соху, т. е. нарубиль всі матеріалы
 для сохи; чутмі ал'ун іт бунуј—восы срвзала эта
 женщина (въ знакъ траура); шарібатлі ал'уніл тул
 абізур—(послов.) по шаріалу отрвзанный палець не
 заболить.—Продолжит. ал'іс, буд. ал'ас, 3-е л. ал'я
 (ал'ан), вапрет. мал'ад или адмал'ад—срванзаль; Темір
 лінелі вургі ал'їв душвантёла—Тамерлань різаль головы враговъ.

Azkie cm. awkie.

Алеміс ад(в)алеміс, двепр. прош. алкуј, 3-е сыр., (§ 159) зажечь; чіраз авалемін, Бев діліну—зажен сывчу, такъкакъ темно; інш вафанадан марг алкунка діла—черевъ это внутревность загорвлась мон, т. е. разсердился вли огорчился; душван Балі алкукунна муні—я застрвлиль врага; Ба Бадатуллі Калі авалкукун—огонь, снизойдя, зажеть домъ, т. е. молнія.—Продолж. алкwic, ад(в)ульшіс, буд. алкшас, б-е л. алкшан (алкша), запрет. малкшад или адмальшад—зажигать; нуві һар дубі авулкас чіраз—я каждый вечерь зажигаю свічу; һар варбі biш ваһанадан діла шарг алкулла—каждый день на это сержусь я.

Алқ wic ад(в)алқ wic, двенр. нрош. алқуј, 3-е спр. (§ 159) вылвать, выбраться; чартлізі wад алқ wic айлі, hyнійлия на міслі унна— изъ гряви вылвати не могъ, на дорогв остался; місліндішліві wад алқ wic айірулла— не могу высвободиться изъ бъдности. — Продолж. алқ wic, будалқ wac, 3-е л. алқ waн — выльзать, выбираться; маслізі waд айалқ wac и у не могу выбраться изъ имущества, т. е. привести въ порядовъ дъла.

Azgwie en. Egwie.

Алла присоединяется въ множеству словъ въ значенія хомя даже.... Мурт—когда? Мурталла—коть вогда, т. е. всегда, мурталла уус ну мішкум—я всегда вдёсь; съ отрип. мурт алла абуус ну мішкум—я никогда здёсь не бызаю; ча?—кто? чалла—коть вто, всякій; чалла машар бучу—каждый ходить въ тебъ; чалла абмашар бучу—нивто не ходить въ тебъ.

Аллаh—Богъ; Аллаhжа акрі хwалал саві—у Бога много есть могущества (средствъ).

Azrie en Srie.

Алх wic двепр. прош. алхуј (§ 159) перемереть, ізај урбалхун--оть заразы люди неремерли; улхіс (не прин. родов. буквъ), буд. улхас, 3-е л. улхан-перемирать, окольвать; hap hiti маза улхулі сарі діла--каждую зниу окольвають у меня бараны.